

پیشینه اعتکاف/ شرایط صحت اعتکاف و مستحبات آن

اعتکاف مخصوص دین اسلام نیست، بلکه در ادیان الهی دیگر نیز وجود داشته و در اسلام استمرار یافته است، اگرچه ممکن است در شرع مقدس اسلام پاره ای از خصوصیات و احکام و شرایط آن تغییر یافته باشد، اما از زمانی که پیامبر اسلام (ص) اعتکاف را به مسلمانان آموزش داد، این سنت اسلامی در میان مسلمانان رواج پیدا کرد.

اعتکاف مخصوص دین اسلام نیست، بلکه در ادیان الهی دیگر نیز وجود داشته و در اسلام استمرار یافته است، اگرچه ممکن است در شرع مقدس اسلام پاره ای از خصوصیات و احکام و شرایط آن تغییر یافته باشد، اما از زمانی که پیامبر اسلام (ص) اعتکاف را به مسلمانان آموزش داد، این سنت اسلامی در میان مسلمانان رواج پیدا کرد.

اعتکاف در لغت به معنای اقامت کردن و ماندن در جایی و ملازم بودن با چیزی است، ولی در شرع مقدس اسلام، اقامت در مکانی مقدس به منظور تقرب جستن به خداوند متعال است. اعتکاف، فرصت بسیار مناسبی است تا انسانی که در پیچ و خم های مادی دنیا غرق شده، خود را بازیابد و به قصد بهره بردن از ارزش های معنوی از علایق مادی دست بکشد و خود را در اختیار پروردگار بگذارد و تقاضا کند که او را در راه راست ثابت نگهدارد تا بتواند به دریای بیکران انس و مهر خداوند که همه اش مغفرت و رحمت است، متصل شود.

پیشینه اعتکاف

اعتکاف مخصوص دین اسلام نیست، بلکه در ادیان الهی دیگر نیز وجود داشته و در اسلام استمرار یافته است، اگرچه ممکن است در شرع مقدس اسلام پاره ای از خصوصیات و احکام و شرایط آن تغییر یافته باشد.

از زمانی که پیامبر اسلام (ص) اعتکاف را به مسلمانان آموزش داد، این سنت اسلامی در میان مسلمانان رواج پیدا کرد. در حال حاضر مراسم اعتکاف در دهه پایانی ماه مبارک رمضان در بسیاری از کشورهای اسلامی از جمله عربستان (مکه) با شکوه خاصی برگزار می شود. همه ساله خیل عظیم مسلمانان، که بخش قابل توجهی از آنان را جوانان تشکیل می دهند، از سراسر جهان به سوی مسجدالحرام می شتابند و در کنار خانه خدا معتکف می شوند و حتی بسیاری از زائران خانه خدا به منظور دست یابی به فضیلت اعتکاف در دهه آخر ماه رمضان، این ایام پربرتک را برای انجام عمره مفرده برمی گزینند.

شبیه این مراسم در مسجدالنبی و در کنار مرقد مطهر پیامبر (ص) برگزار می شود. مسجد کوفه در عراق نیز سال های متمادی محل برپایی مراسم اعتکاف در دهه آخر ماه مبارک رمضان بوده است. انبوه شیعیان و پیروان مکتب اهل بیت (ع) در این مسجد مقدس معتکف می شده اند و بسیاری از عالمان بزرگ شیعه نیز همراه با مردم در این مراسم شرکت می کرده اند.

زمان اعتکاف

اعتکاف از نظر زمان محدود به وقت خاص نیست، تنها از آن رو که لازمه اعتکاف، روزه گرفتن است، باید در زمانی اعتکاف شود که شرعاً بتوان روزه گرفت. پس هرگاه روزه گرفتن صحیح باشد، اعتکاف نیز صحیح است، ولی بهترین زمان برای اعتکاف دهه آخر ماه مبارک رمضان، و ایام البیض ماه رجب است. اعتکاف در دهه آخر ماه رمضان، با آماده سازی انسان برای درک لیلۃ القدر و بهره برداری از فیض این شب گران قدر، بی ارتباط نیست. در کشور ما اکنون اعتکاف در سه روز از ماه رجب بیش از اعتکاف در دهه پایانی ماه رمضان رواج دارد. و این سه روز از چند نظر حائز اهمیت است: اول آنکه ماه رجب، ماه حرام است و از روایات استفاده می شود که اعتکاف در ماه های حرام، نسبت به دیگر ماه ها از فضیلت بیشتری برخوردار است. ثانیاً: روزه در ماه رجب دارای فضیلتی خاص است، زیرا ماه رجب ماه بزرگی است که مردم حتی در جاهلیت نیز حرمت آن را پاس می داشتند. اسلام نیز بر احترام و منزلت آن افزود.

مکان اعتکاف

اعتکاف از نظر مکان محدودیت خاص دارد. نظریه معروف آن است که اعتکاف تنها در یکی از مساجد چهارگانه (مسجدالحرام، مسجدالنبی، مسجد کوفه و مسجد بصره) جایز است. امام رضا (ع) فرموده اند: «اعتکاف لیلۃ فی مسجد الرسول و عند قبره يعدل حجة و عمرة؛ یک شب اعتکاف در مسجد پیامبر و نزد قبر او معادل یک حج و یک عمره است، ولی گروهی از فقها اعتکاف در مسجد جامع هر شهر و منطقه را نیز روا دانسته اند.

البته در مورد مسجد جامع نیز برخی برآنند که بایستی به قصد رجاء و به امید این که شاید مطلوب درگاه الهی باشد، اعتکاف نمود. اعتکاف در سایر مساجد؛ مانند مسجد محله و بازار تنها به نظر شمار اندکی از فقیهان شیعه جایز است. مقصود از مسجد جامع در هر شهر و منطقه مسجدی است که معمولاً مردم بیشتری در آن جا گرد می آیند. به عبارت دیگر، مسجدی که اغلب اوقات بیشتر از سایر مساجد جمعیت داشته باشد.

احکام اعتکاف

اعتکاف، عملی مستحب است و با نذر، قسم، عهد و اجاره (انجام دادن آن به نیابت از شخصی دیگر)، واجب می شود (به لحاظ اینکه عمل به نذر، قسم، عهد و اجاره واجب است)؛ اما اعتکاف زن اگر با حق شوهر منافات داشته باشد، همچنین اعتکاف فرزند

در صورتی که موجب اذیت پدر و مادر گردد، حرام می‌باشد.

هرچند اصل اعتکاف، مستحب است و شخص معتکف می‌تواند در روز اوّل و دوم تا قبل از مغرب، از ادامه آن صرف نظر کند و اعتکاف را قطع نماید؛ ولی اگر روز دوم را تا مغرب به قصد اعتکاف در مسجد توقف نمود، اعتکاف روز سوم بر شخص واجب می‌شود. و یا اگر به مدت پنج روز در اعتکاف ماند، اعتکاف روز ششم واجب می‌گردد.

شرایط صحت اعتکاف

شرایط صحت اعتکاف عبارت‌اند از:

1. ایمان
2. عقل
3. قصد قربت؛ پس اگر از روی ریا اعتکاف کند، یا قسمتی از آن را ریایی انجام دهد، باطل می‌شود.
4. نیت اعتکاف و توقف در مسجد قبل از طلوع فجر (قبل از اذان صبح) تا مغرب روز سوم؛ و این‌که تعیین کند که اعتکافش واجب است (که با نذر یا غیر آن واجب شده) و یا مستحب.
5. روزه گرفتن در ایّام اعتکاف.
6. اعتکاف کمتر از سه روز نباشد؛ ولی زیادت‌تر از سه روز مانعی ندارد؛ هرچند مقدار زیادت‌تر، یک روز، یا نصف روز باشد. پس اگر کمتر از سه روز نیت کنند، اعتکاف باطل است.
7. در مسجد جامع باشد.
8. روزهای اعتکاف را باید به‌طور مستمرّ در مسجد توقف کنند و نباید از مسجد خارج شوند، مگر برای کاری ضروری؛ آن‌هم اگر طولانی شود به‌طوری که صورت اعتکاف بهم بخورد، اعتکاف باطل می‌شود.[2]

محرمات اعتکاف

1. انجام رفتارهای شهوانی حتی نسبت به همسر؛ مثل لمس کردن و بوسیدن از روی شهوت، ولی نگاه التذادی به همسر حرام نیست، هر چند احتیاط آن است که از آن اجتناب شود.
2. بو کردن عطر و گیاهان و گل‌های خوشبو؛ اگر با لذّت باشد.
3. خرید و فروش؛ ولی اگر برای غذا و نیازهای روزانه ناچار باشد و نتواند کسی را وکیل در خرید کند، می‌تواند به مقدار نیاز، خرید کند و حرام نیست.
4. بحث و جدال در مسائل دنیوی، دینی و علمی، در صورتی که به قصد اظهار فضل و به منظور غلبه بر مخاطب باشد؛ ولی چنانچه به قصد اثبات حق و اظهار مطلب علمی باشد، مانعی ندارد.

مستحبات اعتکاف

بعضی از مستحبات اعتکاف چنین است:

1. اعتکاف در ماه رمضان بوده و بهتر است دهه آخر ماه آن باشد.
 2. آداب و مستحباتی که برای روزه ماه رمضان وارد شده، رعایت شود.
 3. چشم، گوش، زبان و اعضا و جوارح را از زشتی‌ها و گناهان حفظ کند.
 4. از خشم، غیبت، تهمت، حسد و نزاع دوری کند.
 5. حلم، صبر، وقار، خشوع و خوف از خدا را پیشه کند و از اهل شرّ و افراد غیر متقی فاصله بگیرد.
 6. به دعا و قرائت قرآن (از جمله اعمال ام داوود) و ذکر خدا مشغول باشد.
- از آن‌جا که مراسم اعتکاف در مساجد و به صورت دسته‌جمعی برگزار می‌شود، لازم است اعتکاف‌کنندگان به وظایف اجتماعی و حقوق دیگران بیشتر توجه داشته، و آداب دعا و عبادات دسته‌جمعی را بهتر رعایت کنند. چه آنکه رعایت حال دیگران در هنگام استراحت و در رفت و آمدها و به خصوص در هنگام خواندن دعاها لازم و ضروری است؛ و عقل، عرف و شرع بر آن سفارش و تأکید دارد. و در این رابطه به دو نکته باید توجه بیشتری داشت: یکی اینکه بهترین دعاها، دعای با خشوع و پنهانی است؛ و دیگر آنکه رعایت حقوق مردم مقدّم بر حق الله است. مثلاً اگر خواندن دعا با سر و صدا، موجب رنجش دیگران شده و حواس آنها را پرت می‌کند، باید از آن پرهیز شود و باید دانست در این موقعیت‌ها دعای آرام و آهسته به مراتب افضل از خواندن دعا با صدای بلند و به صورت دسته‌جمعی است که موجب مزاحمت برای دیگران است.